

Hva gjør livet godt å leve?

«Gladvær og fjåg
Kvar ein skal svive
Til sin døyan dag»
(Etter Håvamål)

Michael 2019; 16; Supplement 23: 22–7.

Vi lever i en av verdens mest fremskredne «velferdsstater». Hva ligger det i det? For meg er det lett å assosiere ordet med det vi i dagligspråket så ofte sier til hverandre: «Far Vel», underforstått: «Ha det godt på din videre ferd gjennom livet!» Velferd er slik forstått det vi gjør for å tilrettelegge for et godt liv for hverandre, enten det er på statlig, regionalt eller kommunalt nivå. Eller gjennom sivilsamfunnets utallige frivillige organisasjoner av alle slag, og endog privat mellom venner og familie.

Det gir oss grunn til å spørre oss selv og hverandre med jevne mellomrom: Hva er det som gjør livet godt å leve? Mange vil si at en god helse er viktig, men ikke avgjørende. For å ha et godt liv er også så mye mer enn det. Det avspeiles klart i FNs bærekraftsmål, der en rekke av dem beskriver direkte forutsetninger for et godt liv (Mål nr 1–5, og 8, 10, 16 og 17) og de øvrige beskriver indirekte forutsetninger for å kunne ha et godt liv her på vår lille sårbare planet (1).

Hva forstår vi med helse, velferd og utvikling?

WHO konstaterte i sin epokegjørende helsedefinisjon fra 1948 at «...helse er ikke bare fravær av sykdom, skade eller lyte, men en tilstand av fullstendig fysisk, psykisk og sosialt velvære» (2). Dette var lenge det mest betydningsfulle globale helsebegrep som ble grunnlaget for videreutviklingen av de fremskredne velferdsstatene som var etablert i etterkrigstiden, særlig i Europa.

Senere har denne definisjonen blitt kritisert for å være for urealistisk og idealistisk. Man ble mer fokusert på at et godt liv var å kunne «mestre dagliglivets utfordringer» slik professor Peter Hjort (1924–2011) formulerte det. Den samme innfallsvinkelen har også økonomer og samfunnsforskere som Amartya Sen (3) og Martha Nussbaum (4) lagt vekt på. De hevder at velferdsstaters viktigste utviklingsmål må dreie seg om å tilrettelegge for at

hver enkelt kan få de beste muligheter til å mestre sine egne liv og oppfylle/ dekke sine egne behov og ønsker.

I en artikkel i *Michael* i 2009 foreslår Magne Nylenna at ordet *tilfredshet* kan være velegnet for å beskrive opplevelse av å ha et godt liv eller føle lykke (5).

Biologen Peter Corning (6) fremhever at menneskers og de fleste andre arters grunnleggende behov er de som sikrer en god tilpasning til tilværelsen, og formulerer en rekke nødvendigheter som bør ivaretas for at mennesker skal kunne ha et godt liv. Når basale behov for sunn mat, rent vann, husly, trygghet og annet er dekket, er de følgende blant de høyeste og viktigste:

- *Erotikk* som sikrer reproduksjon og genetisk variasjon
- *Omsorg* som sikrer at ennå hjelpetrengende barn vokser opp
- *Empatiske evner* som sikrer felleskap og samarbeid for tryggere overlevelse.

Paradoksalt nok har økonomene, som hittil har dominert debatten om utvikling i verden, i hovedsak fokusert på ensidig økonomisk vekst som utviklingsmål for nasjonalstatene. Med utgangspunkt i en forestilling om at mennesket er overveiende opptatt av å sikre sine egne interesser uansett hvordan det påvirker andre, fastholder de en paradoksal teori om at alles konkurranse med alle for å optimalisere egne interesser vil føre til at verden går fremover for alle (se mer på side 123).

Det er to grunnleggende mangler ved denne teorien:

1. Selv om mye har blitt bedre for mange, har vi fått en elite av enkeltpersoner og multinasjonale foretak som har beriket seg på bekostning av andre i form av dårlige og helsefarlige arbeidsforhold i produksjonen av varer og tjenester, unødvendig fattigdom og økonomisk utbytting som medfører økende forskjeller, forurensning, klimaproblemer og skadelig påvirkning av miljøet som ikke blir tatt med i regnestykkene om vekst (7).
2. Den andre mangelen ved teorien er at mange av de største og beste fremskrittene i verden er basert på samarbeid og ikke på egennyttig konkurranse. Vi har organisert og lovregulert våre komplekse jordbruks- og industristater og ikke minst solidariske velferdsstater som en forsikring mot at menneskelig egoisme og egeninteresse skal undergrave optimal tilpasning til et godt liv for flest mulig og ikke bare for de få (8).

Nye mål for velferdsutviklingen

Det var også et globalt, intenst altruistisk og solidarisk samarbeid på liv og død som under andre verdenskrig stoppet den ultimate nasjonalistiske egeninteresse satt i system på statlig nivå av Hitler-Tyskland. Siden andre verdens-

*Figur 1: De fleste mennesker trenger naturkontakt for å oppleve at de har et godt liv.
(Foto: Werner Christie 2003)*

krig har utallige globale samarbeidsorganisasjoner vokst frem på bred front. Vi har klart å lage globale mål og handlingsplaner på helsesektoren mot tuberkulose, aids og malaria og mange andre sykdommer hvorav en del allerede er helt eller delvis utryddet (9–10). Vi har også i år 2000 for første gang fått internasjonalt omforente utviklingsmål gjennom «Millenium Development Goals» eller «Tusenårsmålene». 15 år seinere fikk vi de globale bærekraftsmålene; de 17 «Sustainable Development Goals» med nesten 200 resultat-indikatorer (11). Særlig er mål nr 3 om «Good Health and Well-Being» direkte relevant i denne sammenhengen. Men også målene relatert til utdanning, likeverd, arbeid og rettferdighet er viktige. De fleste øvrige målene har også direkte eller indirekte betydningen for vår mulighet til å leve et godt liv i Norge nå og i fremtiden.

Det har altså skjedd mye i vår tenkning om velferd og helse siden Stiftelsen NaKuHel ble startet for 25 år siden i 1994 i Asker. NaKuHel var tidlig ute med en forståelse av at helse og velferd må sees i sammenheng med vår tilpasning til naturen og alt det den kan by oss (12). Og at kulturen må tilrettelegges for gode felleskap med deltakelse for alle i virksomhet som gir gode sosiale, kunstneriske, musikalske og natur opplevelser (13).

Nå heter det i det norske mandatet for kommunene som er velferdsstatens viktigste tilrettelegger for *de gode liv for alle*, at vi skal sørge for at alle kan «Leve hele livet» på en måte som passer for dem (14). Danske Skanderborg

Figur 2: Werner Christie er glad i den norske natur- og kulturarven og han opplever at dette bidrar til å gjøre livet godt å leve. (Foto: Idun Nyttun Christie 2014)

kommune har også inspirert KS og mange norske kommuner til å trekke frivillig sektor og sivilsamfunnet sterkere inn i velferdsutviklingen. Og dette skal skje gjennom det som i kalles «Kommune 3.0» med fokus på «sam-skapning» (15). Det innebærer en felles søken etter stadig fornyet og forbedret tilpasning for menneskene i tilværelsen, altså innovasjon, nyskapning og deltakelse i utvikling av velferdskommunene. Norske kommuner har et omfattende ansvarsområde som berører det meste som er viktig i folks daglige liv. De har også en demokratisk organisering som gir dem et unikt utgangspunkt for å legge til rette for gode liv sammen med innbyggerne. Nå er det viktig å ta disse mulighetene enda bedre i bruk for å skape inkluderende, bærekraftige lokalsamfunn der flest mulig kan oppleve deltakelse og velferd.

En del norske kommuner har allerede skjönt at det er på tide å forlate foreldede vekstmålsetninger og andre endimensjonale utviklingsmål også på kommunalt nivå, og har tatt opp en bred diskusjon om hvordan bærekrafts målene kan implementeres på kommunenivå (16). Det vil innebære et stadig større fokus på VelFerd slik det er definert foran fremfor økonomisk vekst. Fra biologi og økologi og erfaringen med vår lille planets krisepregete tilstand vet vi at ensidig vekst over tid nesten alltid fører til kollaps av biologiske, økologiske og økonomiske systemer. Det er *tilpassede og balanserte sosiale og fysiske omgivelser* som gir individene muligheter til å skape seg et godt liv. Det bør også kommunene legge til grunn for sin velferdsutvikling!

Økonomisk paradigmeskifte?

Også økonomene ser ut til å komme etter gjennom et gryende paradigmeskifte i økonomisk tenkning. Økonomer som Amartya Sen og Joseph Stiglitz og flere andre (17) har utfordret de rådende økonomiske oppfatninger, slik at selv OECD og WEF nå er på glid mot nye utviklingsmål (18,19). Studentbevegelser blant økonomer har utfordret sine tradisjonelle lærekrefter gjennom internasjonale initiativ som «Rethinking Economics» (20), tidsskrifter som «Post Autistic Economic Review» (21) og «Real World Economic Review» (22). Også disse bevegelsene peker mot bredere utviklings- og velferds mål enn vekstmålet brutto nasjonal produkt (BNP). Det som ser ut til å kunne bli samlende, er FN's bærekraftsmål eller ulike sider ved det engelske begreper «Well-Being» (23) som også kan omsettes til Velferd slik det er definert her (24).

NaKuHel har vært en pioner i denne typen tenkning over de siste 25 år, og har på frivillig idealistisk og solidarisk basis utviklet enkle gode tilbud som supplement og inspirasjon til de tilbudene velferdsstat og velferdskommuner har gitt. Skrittvis har også det offentlige Norge kommet etter og tatt inn over seg svært mange av de tenkemåter og tiltak NaKuHel har gått foran med. Derfor er det grunn til å gratulere både NaKuHel og Den Norske Velferdsstaten med 25-års jubileet for NaKuHel i Asker!

Litteratur

1. FN-sambandet: *FNs bærekraftsmål* (2015). Hentet 10. sept. 2019 fra: <https://www.fn.no/Om-FN/FNs-baerekraftsmaal>
2. World Health Organization: *Constitution of the World Health Organization – Basic Documents*, Forty-fifth edition, Supplement, October 2006. Hentet 10. Sept. 2019 fra: <http://apps.who.int/gb/bd/>
3. Sen A. *Development as freedom*. Oxford: Oxford University Press, 1999.
4. Nussbaum M. *Creating Capabilities*. Cambridge: Harvard university press, 2011.
5. Nylenna M. Målet er et godt liv. *Michael* 2009; 6: 520-9.
6. Corning P. *The fair society: The Science of Human Nature and the Pursuit of justice*. Chicago: University of Chicago press, 2011.
7. Beinbocker E. *The Origin of Wealth: The Radical Remaking of Economics and What it Means for Business and Society*. London: Random House, 2007.
8. Sachs J. *Common Wealth. Economics for a Crowded Planet*. London: Allen Lane/ Penguin, 2006.
9. *Stop Tb Partnership*. Hentet 10. sept. 2019 fra: www.Stoptb.org
10. *The Global Fund*. Hentet 10. sept. 2019 fra: <https://www.theglobalfund.org/en/>
11. FN-sambandet: *FNs bærekraftsmål* (2015). Hentet 10. sept. 2019 fra: <https://www.fn.no/Om-FN/FNs-baerekraftsmaal>

12. Tellnes G. *How can nature and culture promote health?* Scand J Public Health 2009; 37; 559-61. Editorial.
13. Tellnes G (red.). *Helsefremmende samhandling. Natur og kultur som folkehelse.* Bergen: Fagbokforlaget, 2017.
14. Helse- og Omsorgsdepartementet: *Leve hele Livet – en kvalitetsreform for eldre.* Meld. St. 15 (2017–2018). Oslo: HOD, 2018.
15. Skanderborg kommune: *Kommunen 3.0.* Hentet 10. sept. 2019 fra: <https://www.skanderborg.dk/politik-og-faellesskab/udvikling-i-kommunen/kommunen-3-0.aspx>
16. Deloitte AS. *Fra globale mål til lokal handling.* Oslo: Deloitte, 2018.
17. Stiglitz J, Sen, A, Fitoussi J-P. *Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress.* Hentet 10. sept. 2019 fra: <https://www.uio.no/studier/emner/sv/oekonomi/ECON4270/h09/Report%20in%20English.pdf>
18. OECD: *Measuring Well-being and Progress: Well-being Research.* Hentet 10. sept. 2019 fra: <https://www.oecd.org/statistics/measuring-well-being-and-progress.htm>,
19. World Economic Forum: *Why the future of well-being isn't about money.* Hentet 10. sept. 2019 fra: <https://www.weforum.org/agenda/2019/02/the-future-of-well-being-isn-t-about-money>
20. *Rethinking Economics Norge.* Hentet 10. sept. 2019 fra : <https://rethinkingeconomicsnorge.com/>
21. *A Brief History of the Post-Autistic Economics Movement.* Hentet 10. sept. 2019 fra: <http://www.paecon.net/HistoryPAE.htm>
22. *Real-World Economic Review.* Hentet 10. sept. 2019 fra: <http://www.paecon.net/PAERreview/>
23. Helsedirektoratet. *Well-Being på norsk,* Publikasjonsnummer: IS-2344. Oslo: HelseDirektoratet, 2018.
24. Christie W. Helseledelse fra teknokrati til velferdsdannelse. I: Botten G. et al. (red.). *Helsetjenestens nye logikk.* Oslo: Akademika, 2014.

Werner Christie

er samfunnsviter, lege, bonde og tidligere helseminister.

Han er nå fagansvarlig for HelseDirektoratets nasjonale lederutdanning for primærhelsetjenesten på BI, og driver i tillegg internasjonal konsulentvirksomhet.

Werner@Vidarshov.no